

ФАРМАЦЕВТИЧНИЙ ПРАЦІВНИК ЯК СПЕЦІАЛЬНИЙ СУБ'ЄКТ КРИМІНАЛЬНОГО ПРАВОПОРУШЕННЯ

PHARMACIST AS A SPECIAL SUBJECT OF A CRIMINAL OFFENCE

Болдарь Г.С., к.ю.н., доцент,
доцент кафедри соціальної фармації
Національний фармацевтичний університет

У статті виділено та охарактеризовано ознаки фармацевтичного працівника як спеціального суб'єкта кримінального правопорушення, висвітлено способи закріплення ознак спеціального суб'єкта кримінального правопорушення в диспозиціях статей Особливої частини Кримінального кодексу України. Розкрито, що в КК України налічується три статті, в диспозиціях яких фармацевтичний працівник прямо вказаний як спеціальний суб'єкт злочину: неналежне виконання професійних обов'язків, що спричинило зараження особи вірусом імунодефіциту людини чи іншою невиліковною інфекційною хворобою (ст. 131 КК); неналежне виконання професійних обов'язків медичним або фармацевтичним працівником (ст. 140 КК); фальсифікація лікарських засобів або обіг фальсифікованих лікарських засобів (ст. 321-1 КК). Висвітлено посади фармацевтичних працівників та кваліфікаційні вимоги до осіб, що їх обіймають. На підставі аналізу законодавства у сфері охорони здоров'я доведено, що поняття «фармацевтичний працівник» не охоплюється поняттям «медичний працівник». Розкрито відмінності між поняттями «медична допомога» та «фармацевтична допомога». Обґрунтовано доцільність виключення фармацевтичного працівника з диспозиції ст. 131 КК України на підставі того, що неналежне виконання ним своїх професійних обов'язків не може спричинити зараження особи вірусом імунодефіциту людини чи іншою невиліковною інфекційною хворобою. Наведено аргументи на користь того, що термінологічний зворот «кримінальні правопорушення у сфері охорони здоров'я» є більш точним, ніж «медичні злочини», «медичні кримінальні правопорушення» та «злочини у сфері медичної діяльності».

Ключові слова: спеціальний суб'єкт кримінального правопорушення, фармацевтичний працівник, медичний працівник, фармацевтична діяльність, фармацевтична допомога, неналежне виконання професійних обов'язків, фальсифікація лікарських засобів або обіг фальсифікованих лікарських засобів.

The article identifies and characterises the features of a pharmacist as a special subject of a criminal offence, and highlights the ways in which the features of a special subject of a criminal offence are enshrined in the dispositions of the articles of the Special Part of the Criminal Code of Ukraine. The author reveals that there are three articles in the Criminal Code of Ukraine which explicitly mention pharmacists as special subjects of crime: improper performance of professional duties which caused infection of a person with human immunodeficiency virus or other incurable infectious disease (Article 131 of the Criminal Code); improper performance of professional duties by a medical or pharmaceutical worker (Article 140 of the Criminal Code); falsification of medicines or trafficking in falsified medicines (Article 321-1 of the Criminal Code). The positions of pharmacists and the qualification requirements for persons holding them are covered. Based on the analysis of healthcare legislation, it is proved that the concept of "pharmaceutical worker" is not covered by the concept of "medical worker". The author reveals the differences between the concepts of "medical care" and "pharmaceutical care". There is a substantiation of the expediency of excluding a pharmaceutical worker from the scope of Article 131 of the Criminal Code of Ukraine on the grounds that improper performance of his/her professional duties cannot cause infection of a person with human immunodeficiency virus or other incurable infectious disease. Arguments are presented in favour of the fact that the term "criminal offences in the field of healthcare" is more accurate than "medical crimes", "medical criminal offences" and "crimes in the field of medical activity".

Key words: special subject of a criminal offence, pharmacist (pharmaceutical worker), medical worker, pharmaceutical activity, pharmaceutical care, improper fulfilment of professional duties, falsification of medicines or trafficking in falsified medicines.

Постановка проблеми. Одним з найважливіших завдань держави сьогодні є забезпечення доступності населення до якісних, безпечних та ефективних лікарських засобів (далі – ЛЗ). Саме тому успішне реформування сучасної системи охорони здоров'я в Україні неможливо без такої важливої складової, як належна фармацевтична допомога. У зв'язку з цим особливої уваги потребує розгляд проблемних питань кримінальної відповідальності фармацевтичних працівників.

Аналіз останніх досліджень та публікацій. Вагомий внесок у науковий пошук вивчення спеціального суб'єкта злочину зробили такі вчені, як Д.В. Бараненко, Д.В. Захарук, А.В. Ландіна, А.С. Осадча, Є.Л. Стрельцов, В.І. Терентьев, Н.Г. Таран, П.Л. Фріс, М.І. Хавронюк та інші вчені.

Різні аспекти кримінальної відповідальності медичних та фармацевтичних працівників висвітили у своїх роботах В.В. Балабко, А.Б. Берзіна, Ю.Ю. Бойко, Р.В. Вереша, М.З. Вовк, О.П. Горпинюк, С.В. Гринчак, Н.О. Гуторова, С.Р. Дутчак, М.Г. Карпушина, О.С. Парамонова, С.С. Пастушенко, О.О. Дудоров, К.В. Катеринчук, І.В. Кирилюк, Є.В. Корнієнко, П.М. Лепісевич, С.Я. Лихова, О.В. Маміна, Н.М. Монастирський, В.М. Пашков, В.П. Плотнікова, Т.Ю. Тарасевич, І.М. Філь, І.О. Харь, Г.В. Чеботарьова, Ю.О. Шопіна та інші науковці. Проте у зв'язку з бланкетністю кримінально-правових норм, постійним оновленням регулюючого законодавства у сфері охорони здоров'я, в цій площині залишається ще достатньо не вирішених питань.

Метою статті є виділення та аналіз основних ознак фармацевтичного працівника як спеціального суб'єкта кримінальних правопорушень.

Виклад основного матеріалу. Як відомо, визначення поняття «спеціальний суб'єкт кримінального правопорушення» надано у 2 ст. 18 Кримінального кодексу України (далі – КК). Його тлумачення дозволяє стверджувати, що у спеціального суб'єкта крім трьох загальних ознак (фізична особа, осудність, досягнення певного віку), є ще якась додаткова специфічна ознака (властивість).

У кримінально-правовій доктрині виділяють існує два способи закріплення ознак спеціального суб'єкта кримінального правопорушення в диспозиціях статей Особливої частини КК. Перший спосіб полягає в тому, що прямої вказівки на спеціальну ознаку суб'єкта правопорушення безпосередньо в тексті КК немає, але така специфічна властивість випливає з характеру та змісту самого протиправного діяння, тобто визначається на підставі аналізу об'єктивної сторони. Наприклад, на підставі аналізу диспозиції ст. 320 КК стає зрозумілим, що фармацевтичний працівник може вчинити порушення правил відпуску наркотичних засобів, психотропних речовин, їх аналогів або прекурсорів. Так само на підставі аналізу диспозиції ст. 145 КК фармацевтичного працівника традиційно відносять до суб'єктів незаконного розголошення лікарської таємниці.

Другим способом є пряме зазначення в диспозиції статті КК тієї специфічної ознаки, яка притаманна суб'єкту

цього кримінального правопорушення. Аналіз Особливої частини КК України дозволяє стверджувати, що у законі налічується лише 3 статті, в диспозиціях яких фармацевтичний працівник прямо вказаний як спеціальний суб'єкт: 1) неналежне виконання професійних обов'язків, що спричинило зараження особи вірусом імунодефіциту людини чи іншої невиліковної інфекційної хвороби (ст. 131 КК); 2) неналежне виконання професійних обов'язків медичним або фармацевтичним працівником (ст. 140 КК); 3) фальсифікація ЛЗ або обіг фальсифікованих ЛЗ (ст. 321-1 КК).

Крім того, можна класифікувати способи закріплення ознак спеціального суб'єкта залежно від виду складу злочину за критерієм ступеню суспільної небезпечності. Зокрема, ознаки спеціального суб'єкта можуть бути вказані при описі: 1) основного складу кримінального злочину; 2) кваліфікованого чи особливо кваліфікованого.

Прикладом першого способу є ст. 131 та ст. 140 КК України, в частинах перших яких встановлена відповідальність за неналежне виконання професійних обов'язків фармацевтичним працівником (табл. 1).

В якості прикладу другого способу може слугувати ст. 321-1 КК. У цьому випадку за ч. 1 ст. 321-1 КК несе відповідальність загальний суб'єкт. Фармацевтичного працівника визначено як спеціального суб'єкта цього злочину у ч. 2 ст. 321-1 КК. Такий підхід має свої правові наслідки. Вони полягають у тому, що до фармацевтичного працівника не можуть бути застосовані передбачені у ч. 4 ст. 321-1 КК спеціальні умови звільнення від кримінальної відповідальності за це правопорушення, наприклад, добровільна здача фальсифікованих ЛЗ, вказівка на джерело їх придбання, сприяння розкриттю злочину. Хоча всі ці обставини суд відповідно до ст. 66 КК може визнати такими, що пом'якшують покарання [1].

За даними Єдиного державного реєстру судових рішень станом на 23.04.2024 р. у системі не було жодного вироку за ст. 131 КК. Що стосується інших форм судового рішення, то нами знайдено 6 ухвал та 1 постанову. Однак 5 ухвал стосуються ст. 140 КК, 1 ухвалою слідчому надано дозвіл доступу до історії хвороби, при цьому стаття КК, за якою порушено кримінальне провадження, у документі не вказана. У свою чергу знайдена постанова стосується ст. 185 КК.

За ст. 140 КК України існує стала судова практика. У Єдиному державному реєстрі судових рішень станом на 23.04.2024 р. налічувалося 116 вироків, проте в жодному з цих документів не є обвинуваченим фармацевтичний працівник. Вивчення судових рішень про притягнення до кримінальної відповідальності медичних працівників за

ст. 140 КК України свідчить про те, що належність до цієї категорії спеціальних суб'єктів доводиться документом, який підтверджує факт призначення особи з медичною освітою на відповідну посаду, яка зазначена у Довіднику кваліфікаційних характеристик професій працівників. Випуск 78. «Охорона здоров'я» (далі – Довідник), затвердженому наказом Міністерства охорони здоров'я України (далі – МОЗ) від 29.03.2002 р. № 117 [2]. Вважаємо обґрунтованим, що аналогічний підхід повинен бути застосований при визначенні належності фармацевтичного працівника до суб'єкта цього злочину.

На підставі цього вважаємо логічним, що специфічною ознакою фармацевтичного працівника як спеціального суб'єкта злочину є професійна діяльність у сфері охорони здоров'я, а точніше факт перебування особи на одній з посад, перелічених у Переліку посад фахівців з фармацевтичною освітою у закладах охорони здоров'я (далі – ЗОЗ) або у Переліку посад фармацевтів у ЗОЗ. Ці Переліки затверджені наказом МОЗ від 28.10.2002 р. № 385 (в редакції від 29.11.2023 р. № 2034) [3].

Згідно з вищезазначеним наказом МОЗ до посад фахівців з фармацевтичною освітою відносяться наступні: 1) керівники фармацевтичних (аптечних) закладів та їхніх підрозділів (завідувач аптеки (у селах, селищах та селищах міського типу), завідувач аптечного пункту, заступники (завідувача, начальника); 2) асистенти фармацевтів (асистент фармацевта, лаборант (фармація).

У свою чергу посадами фармацевтів є такі: 1) керівники фармацевтичних (аптечних) закладів та їх заступники (завідувач аптеки, завідувач аптечного складу (бази), заступники з числа фармацевтів (завідувача аптеки, аптечного складу (бази); 2) керівники структурних підрозділів (завідувач відділу аптеки, завідувач відділу аптечного складу (бази), завідувач лабораторії з контролю якості ЛЗ); 3) фармацевти (старший фармацевт, фармацевт, фармацевт-аналітик, фармацевт клінічний, фармацевт-косметолог, фармацевт-токсиколог, фармацевт-інтерн).

Слід звернути увагу, що у Довіднику містяться кваліфікаційні вимоги до осіб, які обіймають вищезазначені посади, їх професійні завдання обов'язки, а також те, що вони повинні знати [2].

Аналіз зазначених нормативно-правових актів (далі – НПА) дає підстави узагальнити, що незалежно від займаної посади для фармацевтичного працівника як спеціального суб'єкта злочину, обов'язково притаманні наступні ознаки: 1) наявність вищої фармацевтичної освіти; 2) призначення у закладі охорони здоров'я на одну з посад, які віднесені до Переліку посад фахівців з фармацевтич-

Таблиця 1

Ознаки складів злочинів, передбачених ст. 131 та ст. 140 КК України

№ з/п	Ознаки	ст. 131 КК України	140 КК України
1	Безпосередній об'єкт	життя та здоров'я особи	
2	Об'єктивна сторона (частина 1)		
2.1	Діяння	1) Неналежне виконання своїх професійних обов'язків	1) Невиконання 2) Неналежне виконання своїх професійних обов'язків
2.2	Наслідки	зараження особи ВІЛ чи іншої невиліковної інфекційної хвороби, що є небезпечною для життя людини	тяжкі наслідки для хворого
3	Суб'єкт	1. Медичний працівник 2. Фармацевтичний працівник 3. Інший працівник	1. Медичний працівник 2. Фармацевтичний працівник
4	Суб'єктивна сторона		
4.1	Форма вини	Необережність	
Частина 2			
5	Кваліфікуючі ознаки	зараження двох чи більше осіб	тяжкі наслідки неповнолітньому

ною освітою або Переліку посад фармацевтів, що затверджені наказом МОЗ від 28.10.2002 р. № 385; 3) досягнення 17 років.

Розглянемо ці ознаки більш детально. По-перше, особливості освіти. Відповідно до чинного сьогодні законодавства на вказані посади у ЗОЗ можуть бути призначені особи, які отримали вищу освіту з галузі знань 22 «Охорона здоров'я» за спеціальністю 226 «Фармація, промислова фармація», або у галузі знань 1202 «Фармація» чи за напрямом підготовки 1202 «Фармація» (крім спеціальності «Технології фармацевтичних препаратів»).

Крім того, залежно від займаної посади можуть відрізнятися освітні програми, спеціальності чи напрями підготовки фахівців, що наочно представлено у табл. 2.

Крім того, керівники (їх заступники) фармацевтичних (аптечних) закладів у місті, керівники (їх заступники) структурних підрозділів фармацевтичних (аптечних) закладів у місті, а також всі категорії фармацевтів повинні пройти первинну спеціалізацію (інтернатуру).

Слід звернути увагу, що залежно від посади відрізняється спеціалізація фармацевтів у інтернатурі. Вказані особливості узагальнені у табл. 3.

По-друге, звернемося до дискусії щодо віку фармацевтичного працівника як спеціального суб'єкту злочину. В науковій літературі висловлювалася думка, що у реальному житті особа, яка не досягла 18 років просто не має можливості пройти відповідний курс навчання та здобути фахову кваліфікацію [4, с. 139–140]. Це положення потребує уточнення. Посаду асистента фармацевта або лаборанта (фармація) можливо зайняти на базі освітньо-професійного ступеню фаховий молодший бакалавр (молодший спеціаліст). Для його отримання вступ до

коледжу здійснюється на основі базової середньої освіти (9 класів), а термін навчання складає 2 р. 10 міс. Таким чином, залежно від точного віку, з якого дитина пішла до школи та вступила до коледжу, реальний вік отримання диплому, а відповідно і призначення на ці посади, може бути 17 років та декілька місяців, тобто до досягнення 18 років.

Особливої уваги заслуговує наукова позиція, згідно з якою поняття «медичний працівник» охоплює поняття «фармацевтичний працівник», тобто вони співвідносяться як ціле та частина [5, с. 19–140; 6, с. 7].

Проведений аналіз законодавства спростовує це твердження та достовірно свідчить, що відповідно до чинних сьогодні НПА медичний та фармацевтичний працівники є різними категоріями фахівців, які працюють у сфері охорони здоров'я. Крім них у цій сфері ще працюють, наприклад, фахівці з реабілітації. Чітка різниця між медичною та фармацевтичною діяльністю, а також наданням реабілітаційної допомоги прямо зазначена у багатьох положеннях Закон України «Основи законодавства України про охорону здоров'я», наприклад у ст. 74 (далі – Основи) [7].

Слід відзначити, що неточне розуміння специфіки діяльності та посадових обов'язків фармацевтичних працівників сприяє тому, що при аналізі їх суб'єктів злочину, передбаченого ст. 140 КК України, замість поняття «фармацевтична допомога», з'ясовується зміст поняття «медична допомога» [8, с. 331].

Відповідно до ч. 1 ст. 3 Основ медична допомога – це діяльність професійно підготовлених медичних працівників, спрямована на профілактику, діагностику та лікування у зв'язку з хворобами, травмами, отруєннями і патологічними станами, а також у зв'язку з вагітністю та поло-

Таблиця 2

Порівняльна характеристика освітніх вимог до професіоналів у галузі фармації

№ з/п	Вимоги до освіти для призначення особи на посаду	Фармацевт, фармацевт-аналітик, фармацевт-токсиколог	Фармацевт клінічний	Фармацевт-косметолог
1	Рівень вищої освіти	другий (магістерський)		
2	Галузь знань	22 «Охорона здоров'я»		
2.1	Спеціальність	226 «Фармація, промислова фармація»		
2.2	Спеціалізація	226.01 «Фармація»		
2.3	Освітня програма	«Фармація»	«Клінічна фармація»	«Технології парфумерно-косметичних засобів»
		АБО		
1	Галузь знань	1202 «Фармація»		
2	Спеціальність		«Клінічна фармація»	«Технології парфумерно-косметичних засобів»
		АБО		
1	Напрямок підготовки	1102 «Фармація»		
2	Спеціальність		«Клінічна фармація»	«Технології парфумерно-косметичних засобів»

Таблиця 3

Спеціальності та спеціалізація фармацевтів у інтернатурі

№ з/п	Посада	Варіант спеціальності в інтернатурі	Обов'язкова наступна спеціалізація
1	Завідувач лабораторії з контролю якості лікарських засобів	«Фармація», «Загальна фармація», «Провізор загального профілю»	«Організація і управління фармацією»
2	Завідувач аптеки (у місті)		
3	Завідувач аптечного складу (бази)		
4	Фармацевт-аналітик		«Аналітично-контрольна фармація»
5	Фармацевт клінічний	«Клінічна фармація», «Фармація»	«Клінічна фармація»
6	Фармацевт-косметолог	«Фармація», «Загальна фармація»	«Фармацевтична косметологія»
7	Фармацевт-токсиколог	«Фармація», «Загальна фармація»	«Фармацевтична токсикологія»

гами [7]. Фармацевтичні працівники здійснюють інший вид допомоги у сфері охорони здоров'я – фармацевтичну допомогу, а працівники аптечних закладів надають фармацевтичну послугу.

До прийняття нового Закону України «Про лікарські засоби» від 28.07.2022 р. № 2469-ІХ, який зараз є чинним, але ще не діє, визначення цих понять містилося лише у наукових працях. Але сьогодні у п. 102 ч. 1 ст. 2 цього Закону закріплено, що під фармацевтичною допомогою слід розуміти комплекс організаційно-правових, спеціальних медико-фармацевтичних та соціально-економічних заходів, спрямованих на забезпечення ефективної фармакотерапії, раціонального застосування ЛЗ, у тому числі вирішення проблем з їх індивідуальним призначенням, що включає участь фармацевтичного працівника разом з лікарем у лікувальному процесі в частині обґрунтування вибору необхідних ЛЗ, консультування пацієнта щодо їх вживання, моніторингу та оцінки результатів фармакотерапії, досягнення оптимальних клінічних результатів при мінімальних економічних витратах, оптимізації системи відбору необхідних ЛЗ, а також узагальнення інформації про них для населення з метою оптимізації фармакотерапії [9].

Таким чином, за загальним правилом фармацевтичні працівники не надають медичної допомоги. Цей факт підтверджується тим, що нещодавно у ч. 5 ст. 33 Основ були внесені спеціальні зміни, якими лише на період встановлення карантину, запровадження надзвичайної ситуації, надзвичайного або воєнного стану до надання медичної допомоги дозволено залучати фармацевтичних працівників та інші категорії осіб (зокрема, здобувачів вищої освіти 4-6 років навчання за спеціальностями галузі знань 22 «Охорона здоров'я», молодших спеціалістів з медичною освітою, лікарів-інтернів, лікарів-спеціалістів без вимог щодо атестації на присвоєння чи підтвердження кваліфікаційної категорії). Порядок такого тимчасового залучення до надання медичної допомоги фармацевтичних працівників та вищеназваних категорій фахівців затверджено постановою Кабінету Міністрів України від 21.04.2023 р. № 375 (далі – КМУ) [10].

Віднесення фармацевтичного працівника до категорії медичних, необґрунтоване тлумачення його діяльності як «медичної», призводить до того, що при аналізі фармацевтичного працівника як суб'єкта злочину, передбаченого ст. 140 КК, мова йде про ліцензію на медичну практику [8, с. 333]. Однак відповідно до п. 9 постанови КМУ від 02.03.2016 р. № 285 господарська діяльність з медичної практики провадиться: 1) за лікарськими спеціальностями та спеціальностями молодших спеціалістів з медичною освітою, фахівцями з реабілітації, перелік яких затверджений МОЗ; 2) за видами медичної допомоги (екстрена, первинна, спеціалізована, паліативна, медична реабілітація) [11]. Фармацевтичні заклади отримують ліцензії на інші види господарської діяльності – на оптову торгівлю (аптечні бази, склади), на роздрібну торгівлю (аптеки), на виготовлення ЛЗ в умовах аптеки та роздрібну торгівлю ЛЗ (виробничі аптеки) [12]. Крім того, для названих видів

господарської діяльності законодавством передбачені різні органи ліцензування. Так, ліцензію на медичну практику видає МОЗ України, а на роздрібну торгівлю ЛЗ, оптову торгівлю ЛЗ, виробництво (виготовлення) ЛЗ в умовах аптеки – Державна служба України з лікарських засобів та контролю за наркотиками (Держлікслужба) [13].

Підхід до фармацевтичного працівника як до категорії медичного працівника, нівелювання різницею між медичною та фармацевтичною допомогою, сприяє віднесенню діянь, передбачених ст. 131 та ст. 140 КК України, до категорії «медичних» злочинів (чи кримінальних правопорушень) або таких, що вчиняються «у сфері медичної діяльності» [14; 15, с. 6; 16, с. 155]. Проведений аналіз регулюючого законодавства свідчить, що більш точним буде використання термінологічного звороту «кримінальні правопорушення у сфері охорони здоров'я».

Вважаємо за необхідне звернути увагу на певну змістовну невідповідність чинної редакції ст. 131 КК положенням законодавства у цій сфері. Аналіз посадових обов'язків фармацевтичних працівників на різних посадах, вказаних у відповідних Переліках наказу МОЗ від 28.10.2002 р. № 385, дає підстави стверджувати, що в результаті неналежного їх виконання фармацевтичний працівник не може заразити особу вірусом імунодефіциту людини чи іншою невиліковною інфекційною хворобою.

Видається, що наявність у ст. 131 КК України вказівки на фармацевтичного працівника як на суб'єкта цього злочину, є певною історичною традицією. Схожою за змістом була диспозиція ст. 108-3 «Зараження вірусом імунодефіциту людини медичними, фармацевтичними працівниками та працівниками інших сфер», якою КК Української РСР (1960 р.) був доповнений у 1991 р. [17]. У той час особам з фармацевтичною освітою (як, до речі, і з біологічною) дозволялося працювати в закладах охорони здоров'я на посадах, де вони могли заразити людину згаданими хворобами, наприклад, лікар-лаборант. Однак навіть у такому випадку ці особи відносяться до категорії «медичний працівник», а не «фармацевтичний». У зв'язку з цим підтримуємо пропозицію Т.Ю. Тарасевич виключити фармацевтичного працівника з диспозиції ст. 131 КК України, але при цьому керуємось зовсім іншими аргументами [6, с. 7].

Висновки. Проведений аналіз чинного законодавства у сфері охорони здоров'я дозволив визначити характерні ознаки фармацевтичного працівника як спеціального суб'єкта кримінальних правопорушень. За результатами вивчення положень НПА у сфері охорони здоров'я доведено, що фармацевтичний працівник як суб'єкт кримінальних правопорушень не охоплюється поняттям «медичний працівник», так само як термінологічні звороти «медична допомога» та «фармацевтична допомога», «медична діяльність» та «фармацевтична діяльність» не є синонімічними поняттями.

Перспективним напрямком подальших наукових досліджень вважаємо вивчення проблем кримінальної відповідальності за фальсифікацію ЛЗ або обіг фальсифікованих ЛЗ.

ЛІТЕРАТУРА

1. Болдарь Г. Є. Імплементация положень Конвенції Ради Європи про підроблення медичної продукції та подібні злочини, що загрожують охороні здоров'я, у кримінальне законодавство України. *Науковий вісник Міжнародного гуманітарного університету. Серія «Юриспруденція»*. 2021. № 53. С. 101–105.
2. Довідник кваліфікаційних характеристик професій працівників. Випуск 78 «Охорона здоров'я»: наказ Міністерства охорони здоров'я України від 29.03.2002 р. № 117. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/rada/show/va117282-02#n2257> (дата звернення: 05.04.2024).
3. Про затвердження переліків закладів охорони здоров'я, лікарських посад, посад фармацевтів, посад фахівців з фармацевтичною освітою, посад професіоналів у галузі охорони здоров'я, посад фахівців у галузі охорони здоров'я, посад професіоналів з вищою медичною освітою у закладах охорони здоров'я та посад професіоналів з вищою немедичною освітою, залучених до надання реабілітаційної допомоги у складі мультидисциплінарних реабілітаційних команд в закладах охорони здоров'я: наказ Міністерства охорони здоров'я України від 28.10.2002 р. № 385. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/z0892-02#Text> (дата звернення: 05.04.2024).
4. Лихова С. Я., Монастирський Н. М. Медичний та фармацевтичний працівник як спеціальні суб'єкти злочину (ст. 140 КК України). *Юридичний вісник*. 2017. № 3 (44). С. 137–142.

5. Щукін О. С. Правовий статус медичних працівників за трудовим законодавством України : автореф. дис. ... канд. юрид. наук : 12.00.05. Одеса, 2005. 20 с.
6. Тарасевич Т. Ю. Медичний працівник як спеціальний суб'єкт злочину: автореф. дис. ... канд. юрид. наук. К., 2011. 18 с.
7. Основи законодавства України про охорону здоров'я: Закон України від 19.11.1992 р. № 2801-XII. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2801-12#Text> (дата звернення 16.04.2024).
8. Філь І. М. Фармацевтичний працівник як суб'єкт злочину, передбаченого ст. 140 КК України «неналежне виконання професійних обов'язків медичним або фармацевтичним працівником». *Часопис Київського університету права*. 2013. № 3. С. 330–335.
9. Про лікарські засоби : Закон України від 28.07.2022 р. № 2469-IX. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2469-20#Text> (дата звернення 16.04.2024).
10. Про затвердження Порядку залучення до надання медичної допомоги фармацевтичних працівників, здобувачів вищої освіти 4-6 років навчання за спеціальностями галузі знань 22 «Охорона здоров'я», молодших спеціалістів з медичною освітою, лікарів-інтернів та лікарів-спеціалістів без вимог щодо атестації на присвоєння чи підтвердження кваліфікаційної категорії на період встановлення карантину, запровадження надзвичайної ситуації, надзвичайного або воєнного стану : постанова Кабінету Міністрів України від 21.04.2023 р. № 375. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/375-2023-%D0%BF#Text> (дата звернення 16.04.2024).
11. Про затвердження Ліцензійних умов провадження господарської діяльності з медичної практики : постанова Кабінету Міністрів України від 02.03.2016 р. № 285. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/285-2016-%D0%BF#Text> (дата звернення 16.04.2024).
12. Про затвердження Ліцензійних умов провадження господарської діяльності з виробництва лікарських засобів, оптової та роздрібно-торгівлі лікарськими засобами, імпорту лікарських засобів (крім активних фармацевтичних інгредієнтів) : постанова Кабінету Міністрів України від 30.11.2016 р. № 929. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/929-2016-%D0%BF#n12> (дата звернення 16.04.2024).
13. Про затвердження переліку органів ліцензування та визнання такими, що втратили чинність, деяких постанов Кабінету Міністрів України : постанова Кабінету Міністрів України від 05.08.2015 р. № 609. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/609-2015-%D0%BF#Text> (дата звернення 16.04.2024).
14. Чеботарьова Г.В. Кримінально-правова охорона правопорядку у сфері медичної діяльності : дис. ... докт. юрид. наук. К., 2011. 458 с.
15. Філь І. М. Кримінально-правова та кримінологічна протидія неналежному виконанню професійних обов'язків медичним або фармацевтичним працівником: дис. канд. юрид. наук: 12.00.08. К., 2018. 275 с.
16. Шопіна Ю. О. Кримінальна відповідальність медичного або фармацевтичного працівника за вчинення злочину, пов'язаного з виконанням професійних обов'язків : дис. ... канд. юрид. наук. К., 2020. 213 с.
17. Про внесення змін і доповнень до Кримінального і Кримінально-процесуального кодексів Української РСР : закон України від 12.12.1991 р. № 1974-XII. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1974-12#Text> (дата звернення 16.04.2024).